

Кобець М.В. Кримінальний вибух: поняття та мотиви його вчинення // Протидія злочинності: теорія та практика: матеріали VII наук.-практ. конф., Київ, 19 жовтня 2016 р. – К.: Національна академія прокуратури України, 2016. – С. 284-286.

Кобець Микола Вікторович

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
доцент кафедри спеціальної техніки та
оперативно-розшукового документування
Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНИЙ ВИБУХ: ПОНЯТТЯ ТА МОТИВИ ЙОГО ВЧИНЕННЯ

Криминальный взрыв: понятия и мотивы его совершения

Criminal explosion: the concepts and motives for its commission

У надзвичайно складній криміногенній ситуації в Україні, для збереження життя і здоров'я громадян, захисту їх конституційних прав і свобод та майнових інтересів, зміцнення правопорядку посилюються вимоги до правоохоронних органів щодо боротьби зі злочинністю. Одним із напрямів у вирішенні питань поставленим урядом перед працівниками правоохоронних органів є боротьба зі злочинами, вчинюваними із застосуванням вибухових речовин (далі – ВР) та вибухових пристроїв (далі – ВП).

Аналіз кримінальної статистики країн світу доводить, що у випадках застосування вибухових пристроїв для здійснення злочинних намірів, дії злочинців стають більш вдалимими, ніж при використанні вогнепальної зброї [11, с. 15].

Слід враховувати, що кожний вибух, залежно від потужності, може вражати велику кількість людей та завдавати значні пошкодження навколишнім об'єктам. Це призводить до матеріальних збитків, дестабілізує суспільно-політичну ситуацію у державі, ускладнює оперативну обстановку, викликає у людей страх за майбутнє. Тому боротьба зі злочинністю, вчинюваною із застосуванням ВР та ВП, належить до одного із актуальних і пріоритетних напрямів діяльності правоохоронних органів України [9; 10].

Зазначимо, що за даними дослідження оперативному працівнику, слідчому, експерту найчастіше доводиться мати справу як з різними вибуховими пристроями, так і з окремими їх елементами, які не мають складової частини будь-якої конструкції чи пристрою, та вирішувати питання встановлення їх групової належності.

Проблемами розслідування злочинів, вчинюваних із застосуванням вибухових речовин та вибухових пристроїв займаються такі вчені як В.П. Бахін, О.О. Беляков, А.В. Іщенко, В.П. Можевий, М.А. Михайлов, В.І. Пащенко та ін.

У юридичній літературі пострадянської території злочини, які вчинюються із застосуванням вибухових речовин та вибухових пристроїв, для зручності використовують умовний термін "кримінальні вибухи" [1, с. 3; 2, с. 26; 7, с. 4 та ін.].

Зазначимо, що кримінальний вибух безпосередньо пов'язаний з такими його елементами, як вибухові пристрої, вибухові речовини, а також з явищем вибуху.

Загалом вибухи поділяють на соціальні (демографічні), інформаційні, техногенні, фізичні, хімічні, ядерні тощо. Нами розглядаються вибухи (від грец. – руйнування), що відбуваються у наслідок застосування вибухових речовин, вибухових пристроїв та боєприпасів.

Відзначимо, що перше згадування цього терміну, із відомих нам робіт, зустрілося у статті "Криминальные взрывы, раскрывается каждый пятый" 1995 року [12, с. 10]. Проте, у доступних для нас виданнях авторами не наводиться його визначення. Обґрунтування запропонованого поняття "кримінальний вибух" розглядається нами визначенням кримінальності дій, що кваліфікуються слідчим, судом на основі норм кримінального права [6].

У зв'язку з наведеним, нами пропонується **кримінальні вибухи** зазначити як *умисні або необережні суспільно небезпечні діяння (дії або бездіяльність), що вчинюються із застосуванням боєприпасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв, які містять ознаки складу злочину, передбачені Кримінальним кодексом України* [5, с. 83].

Стосовно осіб, які вчинюють кримінальні вибухи для правильної кваліфікації злочинних посягань, пов'язаних із застосуванням вибухових речовин та пристроїв, успішного розкриття та розслідування кримінальних проваджень цього виду злочинів важливе значення має встановлення мотиву і мети вчиненого вибуху, а також визначення рівня спеціальних знань у галузі вибухової справи осіб, які виготовили вибуховий пристрій, що у подальшому допомагає у висуненні версій і плануванні процесу розслідування.

У слідчій практиці та оперативно-розшуковій діяльності своєчасне встановлення істинного мотиву злочину має важливе значення. Оскільки ці дані дозволяють робити істотний вплив на оперативно-розшукові ситуації, які виникають у процесі розкриття злочину, зокрема, кримінальних вибухів, у декількох напрямках.

По-перше, мотив є найважливішою характеристикою суб'єкта злочину як особи, його свідомості, психіки. Тому носій інформації про особу, мотив злочину дозволяє визначити тип злочинця, його окремі характеристики (злісність, агресивність, схильність до насильницьких дій тощо). Така інформація дає підстави для міркування про злочинця у загальному плані, тобто оцінити його соціальний вигляд і його суспільну небезпеку, готовність до здійснення нових злочинів, протидії правоохоронним органам та ін.

По-друге, знання мотиву злочину дозволяє намітити коло підозрюваних, середовище, в якому слід шукати злочинця. Це допомагає у ситуаціях, коли мотив здійснення злочину відтворює будь-які стійкі властивості (звички) особи, характерні для певного кола осіб, або причини злочину безпосередньо пов'язані із життям і діяльністю потерпілого (помста, заздрість, особисті неприязні відносини та ін.).

По-третє, знання мотиву злочину дозволяє також моделювати механізм злочинної поведінки. Така можливість існує завдяки наявності принципу єдності психіки і діяльності: це означає, що між мотивом, метою злочинця і об'єктивними фактами його поведінки встановлюються відповідності, взаємозв'язок і взаємозалежність. Звідси – наявність прямого та зворотного зв'язку між мотивом злочину і слідами, залишеними злочинцем.

Вивчивши практику розкриття злочинів, пов'язаних з вибухами та проаналізувавши мотиви їх вчинення за матеріалами кримінальних проваджень, а також аналіз матеріалів теоретичного характеру наукових видань [1; 2 та ін.], вважаємо за доцільне виділити найтиповіші мотиви, які можна об'єднати у такі головні групи:

- кримінальна діяльність;
- ідеологічний вчинок;
- корисливий (прибуток);
- вандалізм;
- емоційні дії;
- експериментування.

До кримінального блоку на причетність до злочину можна віднести:

- усунення свідків злочину – п.9 ч.2 ст. 115;
- приховування іншого злочину – п.9 ч.2 ст. 115;

зведення рахунків між кримінальними угрупованнями – п.12 ч.2 ст. 115;
залякування (представників органів державної влади, правоохоронних органів, підприємницької діяльності тощо) – ст.ст. 345, 346;
відволікання уваги від реального вчинення злочину – ст.ст. 121, 122, 194 (залежно від наслідків);
усунення суперника – п.6 ч.2 ст. 115 КК України та ін. [6].
До блоку ідеологічний вчинок можна віднести такі мотиви злочину:
тероризм – ст. 258;
диверсія – ст. 113;
політичний протест – ст.ст. 344,346;
расові розбіжності – ст. 161;
релігійні розбіжності – ст.ст. 161, 178, 179;
привертання уваги засобів масової інформації – ст.ст. 121, 122, 194 (залежно від наслідків);
залякування – створення страху – ст. 129 КК України та ін. [6].
До блоку з корисливих мотивів належить:
вимагання (отримання коштовностей (грошей), звільнення в'язнів тощо) – ст.ст. 147,189;
збройне пограбування (використання вибухового пристрою як засіб для пограбування банків тощо) – ст. 257;
заволодіння чужим майном – ст. 187;
крадіжка (розкривання сейфу, відмикання сховищ тощо) – ст. 186;
трудовий конфлікт (страйк, розборки) – ст. 174;
примушування (отримання боргу) – ст. 355;
незаконне зайняття рибним промислом – ст. 249 КК України;
обман (інколи для обману страхування використовують запалювальний пристрій) – ст. 190 КК України та ін. [6].
До блоку вандалізму можна віднести:
руйнування (пам'ятники на цвинтарі, історичні пам'ятники) – ст.298;
вибухові пристрої у поштових скриньках – ст.ст.194, 296 КК України.
Блок емоційні дії (дії пов'язані з емоціями) охоплює:
відчай (самогубство) – ст.120;
ревнощі – ч.1 ст.115, ст.ст. 121, 122 (залежно від наслідків);
ненависть – ч.1 ст.115, ст.ст. 121, 122 (залежно від наслідків);
помста – ч.1 ст.115, ст.ст. 121, 122 (залежно від наслідків);
образа – ч.1 ст.116, ст. 123 (залежно від наслідків);
конфлікт побутовий – ч.1 ст.115, ст.ст. 121, 122 (залежно від наслідків) КК України та ін. [6].
До блоку експериментування можна віднести такі мотиви:

цікавість (випробування вибухових пристроїв, що сконструйовані у домашніх умовах) – ст. 119 (при наслідках);

експериментування з бойовими припасами вибухової дії (зокрема, часів Великої Вітчизняної війни) – ст. 119;

хуліганські прояви (порушення громадського порядку) – ч.3 ст. 296 КК України та ін. [6].

Не слід також залишати без уваги, що вибух може мати і випадковий характер, якщо мали місце:

порушення техніки безпеки і охорони праці при законному поводженні з вибухонебезпечними предметами, зокрема вибуховими речовинами, боєприпасами – ст. 273;

неналежна експлуатація устаткування, порушення технологій робіт, що спричинило утворення і детонацію паро-газоповітряної суміші або легкозаймистих речовин – ст. 272 КК України [6].

Відповідно до виявлених ознак того чи іншого мотиву розробляються загальні та конкретні версії, а також планується проведення першочергових слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів. Наприклад, про намір знищення майна або вбивства конкретної особи може свідчити місце закладення вибухівки:

встановлення вибухового пристрою у салоні автомобіля чи під картером;
невипадкова присутність жертви на місці вибуху;
певна потужність заряду тощо.

Використана література:

1. Бахін В.П., Михайлов М.А. Кримінальний вибух: поняття, характеристика, аналіз, розслідування / Під ред. Я.Ю. Кондрат'єва. – К.: Вид. НАВСУ, 2001. – 132 с.

2. Галахов С.С. Криминальные взрывы. Основы оперативно-розыскной деятельности по борьбе с преступлениями террористического характера. – М: Экзамен, 2002. – 288 с.

3. Засоби та способи протидії терористичним актам, учиненим із застосуванням вибухових пристроїв: навчально-практичний посібник / [В.І. Пащенко, М.В. Кобець, А.В. Іщенко, А.С. Буханченко]. – К.: КНУВС, 2010. – 112 с.

4. Кобець М.В. Науково-технічні (техніко-криміналістичні) засоби, які застосовуються під час попередження та розслідування кримінальних вибухів // Криміналістичний вісник. – К.: ДНДЕКЦ/КНУВС, 2010. – №1 (13). – С.87-92.

5. Кобець М.В. Розслідування злочинів, пов'язаних з вибухом // Науковий вісник КНУВС. – К.: Київ. нац. ун-т вн. справ, 2007. – №4. – С. 83–89.

6. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5.04.2001 р. №2341–III

// ВВРУ. – 2001. – № 25–26. – Ст.131.

7. Моторный И.Д. Теоретико-прикладные основы применения средств и методов криминалистической взрывотехники в борьбе терроризмом: [монография]. – М.: Изд. И.И. Шуилова, 1999. – 199 с.

8. Пашенко В.І. Огляд місць подій за фактами вибухів: довідково-методичний посібник [В.І.Пашенко, Є.М.Ткаченко, С.А.Грущенко, М.В.Кобець]. – К.: ДНДЕКЦ МВС України; НАВСУ, 2004. – 69 с.

9. Про заходи щодо подальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян: Указ Президента України від 18.02.2002 р. № 143/2002 // Офіційний вісник України. – 2002. – №8. – Ст. 331.

10. Про невідкладні заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю: Указ Президента України від 21.07.1994 р. № 396/94 // Голос України. – 1994.

11. Разработка мобилизационных мероприятий при угрозе взрыва бомбы // Борьба с преступностью за рубежом (по материалам зарубежной печати). – М., 1996. – №4. – С. 15–19.

12. Серов В.Л., Волченко В.В., Максимов А.И. Криминальные взрывы, раскрывается лишь каждый пятый // Оперативно-розыскная работа. – М., 1995. – №2. – С. 10–16.